

W ŚWIAT
Z KLASĄ

Etyka

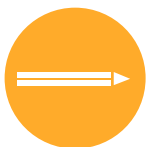
EDUKACJA GLOBALNA NA ZAJĘCIACH ETYKI
W SZKOLE PODSTAWOWEJ

05

SCENARIUSZ

Jaki kraj, taka bieda? Relatywne ujęcie ubóstwa

KAROLINA
KOWALEWSKA

KLASA VI–VII

45 MIN

Scenariusz ma za zadanie zapoznać uczniów i uczennice ze zjawiskiem relatywizmu ubóstwa oraz różnicą pomiędzy ubóstwem indywidualnym a ubóstwem państwa. Poprzez przyjęcie perspektywy *Innego* młodzież rozwinię poczucie empatii. W trakcie zajęć uczniowie i uczennice poznają również podobieństwa i odmienności między sytuacją ludzi ubogich w krajach globalnej Północy i globalnego Południa. W dyskusji będą mogli wyrazić swoje poglądy i poszerzyć wiedzę na temat współzależności między tymi regionami w obszarze jakości życia obywateli i obywaterek.

Pytanie kluczowe

W jaki sposób zamożność kraju wpływa na jakość życia najuboższych mieszkańców i mieszkańek?

Cele zajęć:

- dowiesz się, jak zróżnicowane jest zjawisko ubóstwa, co je powoduje oraz czym różni się ubóstwo indywidualne od ubóstwa państwa
- wczujesz się w położenie ubogich ludzi w różnych częściach świata
- zrozumiesz, jak zróżnicowana jest sytuacja życiowa osób ubogich w zależności od ich miejsca zamieszkania

Związek z podstawą programową:

I. 1, 2, II. 2, 5, III. 2, IV. 3,
II. 20, III. 1, 2, 7, IV. 3, 4

Zagadnienia:

globalny rynek i handel
międzynarodowy, ubóstwo

Cele Zrównoważonego Rozwoju:

- 1 Koniec z ubóstwem
- 3 Dobre zdrowie i jakość życia
- 10 Mniej nierówności

Metody:

eksperyment myślowy,
analiza porównawcza,
miniwykład, dyskusja

Formy pracy:

praca indywidualna,
praca w grupach

Środki dydaktyczne i materiały:

mapa polityczna świata, kartki A4 – tyle, ile jest uczniów i uczennic, załączniki

Wprowadzenie

1

5 minut

Praca na tej lekcji zaczyna się od eksperymentu myślowego, który przeprowadza się bez wprowadzenia merytorycznego, aby wzbudzić w uczniach i uczennicach ciekawość, jak również pobudzić klasę afektywnie. Dlatego wyjątkowo rozpocznij pracę bez podawania tematu i celów lekcji. Możesz do tego wrócić po zrealizowaniu ćwiczenia.

Rozdaj każdej osobie po jednym wydrukowanym opisie roli z załącznika nr 1 (przydziału można dokonać drogą losowania) oraz kartę z opisem życia w różnych państwach z załącznika nr 3.

Opisy państw uwzględniają lokalne ceny podstawowych produktów, co pozwala zorientować się w parytecie siły nabywczej.

Parytet siły nabywczej jest wskaźnikiem przedstawiającym różnicę wysokości cen w danych krajach. Mówi nam o tym, ile jednostek danej waluty kosztuje koszyk produktów i dóbr w poszczególnych krajach. Koszyk dóbr musi zawierać porównywalne podstawowe dobra i usługi w różnych krajach. Zakup dokładnie takiej samej ilości dóbr i usług nie oznacza identycznego koszyka dóbr i usług, który będzie zakupiony w różnych krajach. Skład koszyka będzie się różnił i odzwierciedla różnicę w smakach i kulturze. Wszystkie koszyki będą jednak w założeniu dostarczały taką samą satysfakcję i użyteczność.

Źródło: Warsztat Analityka, Parytet siły nabywczej, <https://warsztatanalytika.pl/parytet-sily-nabywczej-w-jaki-sposob-zrozumiec-bez-problemu>.

Dla porównania do opisanego łącznej wartości dóbr i usług finalnych wytworzonych przez narodowe i zagraniczne czynniki produkcji na terenie danego kraju w określonej jednostce czasu (najczęściej w ciągu roku) stosuje się miernik, jakim jest produkt krajowy brutto. PKB jest miernikiem rozwoju gospodarki, nie jest jednak najlepszą miarą zamożności społeczeństwa, ponieważ nie uwzględnia liczby ludności.

Źródło: Produkt krajowy brutto, https://pl.wikipedia.org/wiki/Produkt_krajowy_brutto.

Poproś, aby uczniowie i uczennice nie pokazywali sobie wzajemnie, jakie role otrzymali. Niech każdy zapozna się z opisem warunków życia w kraju, z którego pochodzi jego postać, i zgodnie z opisem oraz posiadaną wiedzą wyobrazi sobie, jak może wyglądać codzienne funkcjonowanie wylosowanej postaci. Upředź uczniów i uczennice, że płeć postaci ma znaczenie i nie wolno im jej zmieniać (na przykład jeśli chłopiec wylosuje postać kobietą, musi wyobrazić sobie, jak wygląda życie kobiety w danym kraju). By uczestnicy i uczestniczki zajęć jeszcze lepiej potrafili wyobrazić sobie życie w danym kraju, umieść w klasie (wywiesz lub wyświetl) mapę świata z podziałem politycznym (jeśli możesz, wyróżnij na niej kraje, których dotyczy ćwiczenie).

2

2 minuty

Niech uczniowie i uczennice przygotują kartkę papieru, na której wypiszą liczby od 1 do 25. Wyjaśnij, że za chwilę zadasz im 25 pytań, na które mogą odpowiadać jedynie TAK lub NIE (jeśli się wahają lub nie wiedzą, jak odpowiedzieć, wówczas wpisują odpowiedź NIE). Mają odpowiadać tak, jak wyobrażają sobie, że odpowiadałaby postać, której życie mieli sobie właśnie wyobrazić. Swoje odpowiedzi zapisują na kartkach.

Praca właściwa

3

5 minut

Odczytaj powoli pytania z załącznika nr 2. Po każdym pytaniu zrób pauzę (ok. 5–10 sekund), aby uczniowie i uczennice mieli szansę chwilę zastanowić się nad odpowiedzią.

Zestaw pytań został przygotowany w oparciu o wskaźniki HDI (Human Development Index – Wskaźnik rozwoju społecznego), CPI (Consumer Price Index – Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych) oraz GPI (Genuine Progress Indicator – Wskaźnik rzeczywistego postępu). Pozwala to na względnie szerokie ujęcie sytuacji osób ubogich i porównywanie jej w tych samych obszarach. Linki do informacji o wskaźnikach znajdziesz w spisie źródeł na końcu scenariusza.

4

2 minuty

Gdy skończysz czytać pytania, poproś uczniów i uczennice, by zsumowali liczbę odpowiedzi TAK. Podziel klasę na 3 części: jedna to osoby, które maksymalnie 5 razy odpowiedziały TAK, druga część to osoby, które odpowiedziały TAK od 6 do 15 razy, trzecia część to osoby, które odpowiedziały TAK co najmniej 16 razy. Poproś młodzież, by usiadła w grupach zgodnie z wynikiem. Wyjaśnij znaczenie grup:
grupa I: osoby bardzo ubogie (ubóstwo bezwzględne)

grupa II: osoby ubogie bądź na granicy ubóstwa (ubóstwo względne)
grupa III: osoby o przeciętnym statusie materialnym poza zjawiskiem ubóstwa.

5 minut

Zapytaj uczniów i uczennice:

- Jakie odczucia towarzyszyły wam podczas zadania?
- Jaka jest różnica między życiem ubogiego w bogatym kraju a życiem ubogiego w biednym kraju?
- Jakie znaczenie ma pleć w byciu ubogim?

Wybór pytań zależy od nauczyciela lub nauczycielki. Można stworzyć własne pytania, które pozwolą omówić to, czego uczniowie i uczennice doświadczyli podczas ćwiczenia.

5 minut

Przeprowadź miniwykład na temat różnych ujęć ubóstwa z pomocą informacji z załącznika nr 4.

Zwróć szczególną uwagę na to, by uczniowie i uczennice zrozumieli, czym jest ubóstwo względne i ubóstwo bezwzględne. Pokaż, że na sytuację ubóstwa wpływa wiele czynników, niektóre są zależne od jednostki, a inne nie, ale wszystkie tworzą realia jej życia. Staraj się pokazać, że ubóstwo w krajach globalnej Północy najczęściej różni się od tego, które dominuje w krajach globalnego Południa, jednak z perspektywy jednostki może być takim samym źródłem deprivacji. Materiał ma stanowić dla ciebie pomoc merytoryczną. Nie chodzi o to, by przekazać go słowo w słowo.

7 minut

Poproś uczniów i uczennice, by po kolei powiedzieli, z jakiego kraju pochodzi ich postać. Następnie w oparciu o wiedzę z twojego wykładu oraz na podstawie opisu danego kraju niech spróbują podzielić kraje z poprzedniego zadania na te, które uważają za państwa ubogie, które nie potrafią zapewnić swoim obywatelom i obywatelkom godnego życia, oraz na państwa, które nie wymagają pomocy z zewnątrz, aby ich obywatele i obywatelki mieli zapewnione godne życie. Po dokonaniu podziału sprawdź, czy uczniowie i uczennice dostrzegają w tym podziale jakąś prawidłowość (chodzi o podział na kraje globalnego Południa i globalnej Północy). Jeśli nie, to postaraj się ich na to naprowadzić poprzez zadawanie odpowiednich pytań, na przykład: Czy gdy zaznaczymy te państwa na mapie, dostrzeżemy jakąś zależność? Czy państwa, które waszym zdaniem nie wymagają pomocy z zewnątrz, coś łączy? Poproś, by uczniowie i uczennice dopasowali do każdej z grup jeszcze kilka innych państw, które znają.

Nie wszystkie państwa można jednoznacznie przypisać do jednej grupy. Jeśli młodzież podejmie dyskusję na ten temat, jest to bardzo wartościowe i nie przerywaj jej na rzecz dyskusji na tematy wskazane w scenariuszu. Pamiętaj, że na lekcjach etyki polemika jest wartością samą w sobie. Jeśli uczniowie i uczennice sami inicjują dyskusję, wówczas Twoją rolą jako nauczyciela i nauczycielki jest stworzyć im przyjazną oraz dobrą jakościowo przestrzeń (zob. Jak rozmawiać (i wzajemnie się słuchać) – 10 porad, s. 13), by mogli dyskutować na tematy, które postrzegają jako ważne.

Globalne Południe i globalna Północ to terminy, które coraz częściej stosuje się na określenie krajów i regionów geograficznych do niedawna nazywanych krajami Trzeciego i Pierwszego Świata czy potocznie krajami rozwijającymi się i rozwiniętymi. Obecnie stosowany podział na globalną Północ i globalne Południe również jest umowny. Globalna Północ to kraje tzw. Zachodu, głównie Europy i Ameryki Północnej, ale także Australia i Nowa Zelandia, które choć leżą na południowej półkuli, to plasują się wśród najbardziej uprzemysłowionych i rozwiniętych gospodarczo państw świata. Globalne Południe to kraje Afryki, Azji czy Ameryki Południowej, zamieszkuje je większość ludności świata – ponad 2/3 globalnej populacji.

Źródło: Centrum Edukacji Obywatelskiej, Słowniczek, <https://globalna.ceo.org.pl/slowniczek>.

Na koniec możesz pokazać mapę świata z podziałem na kraje globalnego Południa i globalnej Północy ze wskazanej powyżej strony internetowej.

11 minut

Gdy już dokonacie podziału na kraje globalnego Południa i globalnej Północy, w swobodnej dyskusji zastanówcie się wspólnie nad odpowiedzią na pytanie kluczowe:

- W jaki sposób zamożność kraju wpływa na jakość życia najuboższych mieszkańców?

Jeśli starczy czasu, możesz zaproponować kolejne pytania z podanych poniżej.

- Dlaczego niektóre kraje potrzebują wsparcia innych państw lub organizacji, by ich obywatele i obywatelki mogli zabezpieczyć swoje podstawowe potrzeby. Jakie są tego przyczyny?
- W jaki sposób nasze działania i wybory na przykład konsumenckie wpływają na sytuację ludzi żyjących

w krajach, które uznajemy za ubogie? Czy zmiana naszego sposobu życia ma realny wpływ na jakość życia tych ludzi?

- Co zmieniłoby się w krajach globalnej Północy, gdyby sytuacja w ubogich krajach globalnego Południa uległa znacznej poprawie? Czy nasza sytuacja również by się poprawiła?

Możesz też zadać grupie pytanie na temat zróżnicowania ubóstwa krajów globalnej Północy i globalnego Południa. Ważne, by dotyczyło ono kwestii współzależności między dwoma regionami.

Przykładowe przyczyny różnic między sytuacją ekonomiczną krajów globalnej Północy i globalnego Południa:

- niekorzystne warunki geograficzne (klimat stwarzający trudne warunki do życia, brak zasobów naturalnych, zagrożenia klęskami naturalnymi);
- sytuacja geopolityczna (konflikty w regionie, wojny wewnętrzne lub zewnętrzne, które destabilizują sytuację kraju i jego mieszkańców i mieszkańek, hamują rozwój społeczno-gospodarczy);
- uwarunkowania historyczne, głównie kolonializm i zależności postkolonialne (na przykład wpływy gospodarcze, kulturowe);
- niestabilny system polityczno-prawny w danym kraju, korupcja i niski poziom bezpieczeństwa wewnętrznego;
- zadłużenie kraju na arenie międzynarodowej ograniczające jego możliwości rozwojowe;
- dominacja bogatych krajów na rynkach handlowych i słaba pozycja negocjacyjna krajów ubogich; niekonkurencyjność krajów globalnego Południa skutkująca ograniczeniami w eksporcie towarów;
- wykorzystywanie sytuacji, w jakiej znajdują się kraje ubogie, przez bogatsze kraje, międzynarodowe korporacje i organizacje na przykład poprzez niesprawiedliwą politykę surowcową, wykorzystywanie taniej siły roboczej, sprzedaż przestarzałych technologii, na które nie ma już zbytu w krajach globalnej Północy, wykorzystywanie sytuacji prawnej (luki, brak restrykcji w sprawie prawa pracy, ochrony środowiska itp.) w celu maksymalizacji swoich zysków;
- zanieczyszczenie środowiska mające przyczyny wewnętrzne (brak regulacji prawnych, niski poziom świadomości i edukacji w zakresie ochrony przyrody) oraz przyczyny zewnętrzne (światowy handel odpadami – kraje globalnej Północy magazynują swoje wyjątkowo niebezpieczne śmieci w krajach globalnego Południa – lub polityka produkcyjna wielkich międzynarodowych koncernów, których produkcja zanieczyszcza środowisko i nie byłaby możliwa w krajach globalnej Północy ze względu na ograniczenia prawne).

Podsumowanie

Poproś, aby każda osoba zastanowiła się nad jednym pytaniem, na które chciałaby znaleźć odpowiedź, i zanotowała je w zeszytach. Chętne osoby dzielą się swoimi pytaniami na forum klasy. Nauczyciel, nauczycielka może zachęcić młodzież do znalezienia odpowiedzi na pytania w ramach zadania domowego.

9

3 minuty

Źródła:

- Produkt krajowy brutto, https://pl.wikipedia.org/wiki/Produkt_krajowy_brutto.
- Warsztat Analityka, Parytet siły nabywczej, <https://warsztatanalytika.pl/parytet-sily-nabywczej-w-jaki-sposob-zrozumiec-bez-problemu>.
- Human Development Index – Wskaźnik rozwoju społecznego, <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>.
- Global Peace Index 2017, <http://visionofhumanity.org/indexes/global-peace-index>.
- K. Kowalewska, „Problem ubóstwa a rozwój kompetencji moralno-partycypacyjnych jednostki” (praca doktorska), Poznań 2015.
- Centrum Edukacji Obywatelskiej, Słowniczek, <https://globalna.ceo.org.pl/slovnicek>.
- Prices in tourist cities and countries around the world, <https://www.globalprice.info>.
- B. Abel-Smith, P. Townsend, *The Poor and the Poorest*, London 1966.
- K. Czaplicka, Globalne ubóstwo. Perspektywa społeczno-ekonomiczna, „Dialogi o Rozwoju” 2007, nr 1, worldbank.org.

Propozycje kontynuacji lekcji:

- S. Międzybrodzka, scenariusz zajęć *Obraz ubóstwa wczoraj i dziś. Opowieść wigilijna Karola Dickensa*, w: *Edukacja globalna na zajęciach języka polskiego w szkole podstawowej*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2018, <http://bit.ly/CEOObrazUbostwa>.
- I. Pieronek-Tokarz, scenariusz zajęć *Jezus narodził się w ubogiej rodzinie*, w: *Edukacja globalna na zajęciach religii w szkole podstawowej*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2019, <http://bit.ly/PublikacjaReligia>.
- Scenariusz zajęć *Jak ograniczyć ubóstwo*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, <http://bit.ly/JakOgraniczycUbostwo>.
- Scenariusz zajęć *Rozumienie bogactwa i ubóstwa*, w: *Świat na wyciągnięcie ręki. Scenariusze zajęć z zakresu edukacji globalnej na godziny wychowawcze*, Centrum Edukacji Obywatelskiej, 2011, <http://bit.ly/CEORozumienieBogactwa>.

Załączniki:

Załącznik nr 1 – Materiał pomocniczy: 21 postaci

Załącznik nr 2 – Materiał pomocniczy: Zestaw pytań zadawanych postaciom

Załącznik nr 3 – Materiał pomocniczy: Charakterystyka realiów w poszczególnych krajach

Załącznik nr 4 – Materiał pomocniczy: Informacje o rodzajach ubóstwa

Załącznik nr 1 – Materiał pomocniczy: 21 postaci

Informacja dla nauczyciela i nauczycielki: Materiał zawiera 21 opisów postaci. Każdy uczeń i uczennica otrzymuje jedną rolę. Najlepiej wydrukować całość, pociąć na paski i pozwolić młodzieży losować. Jeśli twoja klasa liczy więcej niż 21 osób, wydrukuj materiał podwójnie. Niektórzy uczniowie i uczennice wylosują wówczas tę samą rolę, jednak nie zaburzy to przebiegu ćwiczenia, ponieważ w początkowej fazie uczestnicy i uczestniczki nie znają swoich ról.

OPISY POSTACI

Jesteś 16-letnią dziewczyną mieszkającą w Lilongwe w Malawi (Afryka), ukończyłaś 4 klasy szkoły podstawowej, umiesz słabo czytać, pisać i liczyć, pracujesz w sklepie, na utrzymanie masz w przeliczeniu ok. 200 zł miesięcznie; ze swojej pensji musisz utrzymać siebie i babcię.

Jesteś 25-letnią samotną matką 2 dzieci (2 i 5 lat) mieszkającą w małym miasteczku w Rosji (Europa/Azja), pracujesz jako pielęgniarka w szpitalu, gdzie zarabiasz ok. 1000 zł miesięcznie.

Jesteś 30-letnią kobietą mieszkającą w Danii (Europa), jesteś uzależniona od narkotyków, nie pracujesz, nie masz własnego mieszkania, otrzymujesz zasiłek wynoszący ok. 2000 zł miesięcznie.

Jesteś 65-letnią wdową mieszkającą z synem i jego rodziną w Delhi w Indiach (Azja), nie pracujesz, nie posiadasz własnych pieniędzy, ale twój syn jest dyrektorem w międzynarodowej korporacji, na co dzień zajmujesz się wnukami.

Jesteś 55-letnią bezrobotną kobietą mieszkającą z mężem i 16-letnią córką w Polsce (Europa) w małej miejscowości; w wyniku wypadku poruszasz się na wózku inwalidzkim, miesięcznie na utrzymanie całej rodziny macie 2500 zł.

Jesteś 20-letnią kobietą mieszkającą w Chinach (Azja), pracujesz w fabryce odzieży, gdzie zarabiasz ok. 1000 zł miesięcznie, marzysz o tym, by wyjechać do dużego miasta i skończyć studia na wyższej uczelni, dzięki czemu mogłabyś znaleźć lepszą pracę; by zrealizować swój plan, potrzebujesz ok. 80 000 zł.

Jesteś 35-letnią Rosjanką mieszkającą z mężem alkoholikiem i 3 dziećmi (15, 12 i 8 lat) na wsi, utrzymujecie się ze sprzedaży warzyw, jajek i królików; na utrzymanie całej rodziny macie w przeliczeniu 1000 zł miesięcznie.

Jesteś 65-letnim mężczyzną mieszkającym samotnie w małej wiosce w Malawi (Afryka); codziennie chodzisz do lasu, zbierasz grzyby lub drewno, by je sprzedać i w zamian kupić coś do jedzenia, śpisz w szałasie na piasku bez moskitiery; na swoje utrzymanie masz w przeliczeniu 100 zł miesięcznie.

Jesteś 20-letnim uchodźcą z Czeczenii mieszkającym w Białymstoku w Polsce (Europa), dopiero uczysz się języka polskiego, mieszkasz w ośrodku dla uchodźców, chciałbyś pracować jako murarz, jednak na razie nie masz pozwolenia na pracę; masz zapewnione żywnienie, ale jedyną pieniądze, jakie otrzymujesz, to „kieszonkowe” w wysokości 50 zł miesięcznie + 20 zł na zakup środków higienicznych. Jednorazowo otrzymałeś pomoc pieniężną na zakup odzieży i obuwia w wysokości 140 zł.

Jesteś 45-letnią uchodźczynią z Syrii, która wraz z córką (25-letnią) mieszka w Danii (Europa), nie znasz języka duńskiego ani angielskiego, nie pracujesz, Twoja córka uczy się w szkole językowej, żeby podjąć pracę, na swoje utrzymanie macie razem ok. 4500 zł miesięcznie.

Jesteś 70-letnim wdowcem mieszkającym w Nowym Jorku w USA (Ameryka Północna), twoje dzieci mieszkają w innych stanach i widujesz je średnio raz w roku, chorujesz na astmę, przez co często łapiesz infekcje, otrzymujesz emeryturę w wysokości ok. 3500 zł miesięcznie.

Jesteś 20-letnim mężczyzną mieszkającym w małym miasteczku w USA (Ameryka Północna), pracujesz w restauracji typu fast-food, wynajmujesz dom z 3 przyjaciół; na swoje utrzymanie masz w przeliczeniu 4500 zł miesięcznie.

Jesteś 30-letnim mężczyzną mieszkającym wraz z żoną i 2 dziećmi (3 i 5 lat) w Wenezueli (Ameryka Południowa), z wykształcenia jesteś architektem, jednak za wystąpienia przeciwko władzy zostałeś zwolniony z pracy, wykonujesz dorywcze prace budowlane lub sprzątasz, co pozwala ci zarobić ok. 1000 zł miesięcznie na utrzymanie całej rodziny.

Jesteś 25-letnią kobietą mieszkającą w Wenezueli (Ameryka Południowa), pracujesz jako fryzjerka, a twoimi klientkami najczęściej są żony polityków, zarabiasz średnio ok. 2000 zł miesięcznie.

Jesteś 40-letnią kobietą mieszkającą w Pekinie w Chinach (Azja), jesteś samotna, wynajmujesz małą pokój w hotelu pracowniczym firmy, w której pracujesz jako sprzątaczką, zarabiasz ok. 1200 zł miesięcznie.

Jesteś 35-letnim mężczyzną mieszkającym w Indiach (Azja). Podczas pracy w farbiarni utraciłeś prawie całkowicie wzrok, co uniemożliwia ci dalsze zarobkowanie, mieszkasz z rodziną brata i to on cię utrzymuje, nie masz żadnych pieniędzy na swoje utrzymanie.

Jesteś 21-letnią studentką mieszkającą w Warszawie w Polsce (Europa), uczysz się na studiach dziennych, mieszkasz w akademiku, za który płacą twoi rodzice, otrzymujesz stypendium za dobre wyniki w nauce i pracujesz dorywczo w restauracji, na swoje utrzymanie masz miesięcznie ok. 1000 zł.

Jesteś 35-letnim mężczyzną mieszkającym w Angoli (Afryka), prowadzisz sklep odzieżowy w Luandzie, na utrzymaniu masz żonę i 4 małych dzieci, sklep przynosi zysk w wysokości ok. 10 000 zł miesięcznie.

Jesteś 20-letnią kobietą mieszkającą z mężem i dzieckiem w wiosce w Indiach (Azja), nigdy nie chodziłaś do szkoły, na co dzień zajmujesz się domem, mąż utrzymuje rodzinę, pracując u lokalnego rolnika; pieniądze, jakie dostajesz od męża, starczą jedynie na zakup żywności, pozostałe niezbędne rzeczy kupuje mąż, jeśli uzna, że są potrzebne, ty nie dysponujesz żadnymi własnymi pieniędzmi.

Jesteś 80-letnim mężczyzną mieszkającym w Wenezueli (Ameryka Południowa), twoje dzieci wyemigrowały z kraju, jesteś schorowany, żyjesz na ulicy, czasem zbierasz z kolegami złom, co pozwala ci zarobić ok. 100 zł miesięcznie.

Jesteś 18-letnią dziewczyną mieszkającą w wiosce w Angoli (Afryka), nie masz żadnego wykształcenia, na co dzień pomagasz rodzicom w uprawie niewielkiego pola z warzywami, plony sprzedajesz następnie na targu; cała rodzina ma na utrzymanie ok. 250 zł miesięcznie.

Jesteś 30-letnim mężczyzną mieszkającym w wiosce w Angoli (Afryka), prowadzisz własny sklep z żywnością; niestety jesteś nosicielem wirusa HIV i by nie zachorować na AIDS, bierzesz drogą leki; sklepik dostarcza ci miesięcznie ok. 2000 zł zysku.

Załącznik nr 2 – Materiał pomocniczy: Zestaw pytań zadawanych postaciom

Informacja dla nauczyciela i nauczycielki: Poniższy zestaw pytań został przygotowany w oparciu o indeksy HDI (Human Development Index – Wskaźnik rozwoju społecznego), CPI (Consumer Price Index – Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych) oraz GPI (Genuine Progress Indicator – Wskaźnik rzeczywistego postępu) poszerzone o wytyczne Raportu o Rozwoju Społecznym (Human Development Report) publikowanego przez Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju. Pytania są skonstruowane tak, by odpowiedź na nie obejmowała ocenę podstawowych obszarów funkcjonowania człowieka i wskazywała jego położenie życiowe.

PYTANIA DO ZADANIA:

1. Czy gdy zachorujesz, zawsze możesz udać się do lekarza i wykupić potrzebne leki?
2. Czy codziennie możesz się umyć (na przykład wziąć prysznic, kąpiel, umyć zęby)?
3. Czy masz dostęp do wody pitnej?
4. Czy spożywasz odpowiednią liczbę posiłków, by nie być głodny?
5. Czy stać cię, by wyjechać poza twoje miejsce zamieszkania, by dostać się na przykład do szkoły, na zakupy, do rodziny lub w poszukiwaniu pracy?
6. Czy w razie potrzeby możesz liczyć na pomoc instytucji państwa?
7. Czy w swoim miejscu zamieszkania czujesz się bezpiecznie?
8. Czy chodzisz lub chodziłeś do szkoły?
9. Czy potrafisz pisać i czytać?
10. Czy możesz kupić sobie nowe ubranie lub buty raz na pół roku?
11. Czy często boisz się o zdrowie i życie członków swojej rodziny?
12. Czy posiadasz dom, mieszkanie lub czy stać cię na wynajęcie domu, mieszkania?
13. Czy stać cię na naprawę lub wymianę zepsutych przedmiotów?
14. Czy mieszkasz w budynku chroniącym cię przed czynnikami atmosferycznymi?
15. Czy stać cię na kupno książek i zabawek dla dzieci lub czy możesz je od kogoś otrzymać?
16. Czy posiadasz garderobę pozwalającą ci ubrać się stosownie do okazji (rozmowa kwalifikacyjna, uroczystość rodzinna itp.) i warunków atmosferycznych?
17. Czy ty i twoja rodzina macie możliwość wyjazdu na wakacje?
18. Czy masz możliwość obchodzić święta z bliskimi, na przykład organizując świąteczną kolację lub przyjęcie urodzinowe?
19. Czy masz czas i możliwości finansowe, by realizować swoje pasje?
20. Czy uważasz, że w urzędach, sądach, na policji jesteś sprawiedliwie traktowany?
21. Czy żyjesz tak, jak większość twoich rodaków?
22. Czy masz możliwość zdobycia kwalifikacji w zawodzie, który chciałbyś wykonywać?
23. Czy masz możliwość stosowania profilaktyki zdrowotnej, na przykład szczepień ochronnych, badań kontrolnych?
24. Czy masz dostęp do Internetu?
25. Czy możesz ubezpieczyć siebie i swój dobytek przed następstwem nieszczęśliwych wypadków?

Załącznik nr 3 – Materiał pomocniczy:

Charakterystyka realiów w poszczególnych krajach

Informacja dla nauczyciela i nauczycielki: Karty z opisem krajów zostały przygotowane w oparciu o wskaźnik HDI (Human Development Index – Wskaźnik rozwoju społecznego) oraz Raport o Rozwoju Społecznym (Human Development Report). Mają one dostarczyć uczniom i uczennicom informacji, które pozwolą im ogólnie wyobrazić sobie sytuację życiową jego bohatera lub bohaterki w danym kraju i udzielić odpowiedzi na zadane pytania. Ceny w opisach zostały podane w przeliczeniu na złotówki, by ułatwić uczniom i uczennicom pracę. Autorka umieściła też ceny przykładowych podstawowych produktów spożywczych, by w ten sposób ułatwić młodzieży zorientowanie się w poziomie cen w danym kraju. Należy pamiętać, że są to ceny orientacyjne w roku, w którym powstawał materiał (2018).

KRAJ	OPIS PRZECIĘTNEJ SYTUACJI ŻYCIOWEJ (OPIEKA ZDROWOTNA, EDUKACJA, KOSZTY I POZIOM ŻYCIA, PRACA, POMOC PAŃSTWA)
Dania	Według Eurostatu w Danii ceny żywności i opłaty za mieszkanie są bardzo wysokie. Należy jednak zwrócić uwagę, że przeciętne zarobki w Danii to w przeliczeniu ok. 10 000 zł. Dania jest krajem z rozbudowanym systemem wsparcia społecznego. Zasiłki rodzinne przysługują wszystkim obywatelom i obywatelkom, jak również cudzoziemcom, w tym uchodźcom i uchodźczyniom, bez względu na ich zarobki. Osoby bezrobotne otrzymują zasiłek w wysokości 70% przeciętnej pensji nawet przez 2 lata od dnia utraty pracy. Również system emerytalny oraz rentowy zapewnia obywatelom i obywatelkom duże wsparcie. Tak wydatna pomoc państwa wiąże się z wysokimi podatkami. Przeciętny Duńczyk lub przeciętna Dunka płaci podatki w wysokości 40% swojej pensji. Dania zapewnia opiekę medyczną wszystkim osobom przebywającym na jej terenie, również imigrantom, imigrantkom i uchodźcom, uchodźczyniom. System opieki medycznej w Danii pod względem standardów plasuje się w światowej czołówce. Stawia się tu na wdrażanie nowych technologii i usprawnianie obsługi pacjentów i pacjentek w celu skrócenia oczekiwania na wizytę. Również duński system edukacji jest uważany za jeden z najlepszych na świecie. Sposób nauki dostosowuje się do indywidualnych potrzeb i możliwości ucznia lub uczennicy. Edukacja jest darmowa i dostępna dla wszystkich zamieszkujących Danię. To kraj o jednym z najwyższych poziomów poczucia bezpieczeństwa i zaufania obywateli i obywaterek do instytucji (Dania ma najniższy na świecie wskaźnik korupcji wśród urzędników i urzędniczek państwowych, w tym sędziów i sędzi). Cena chleba: ok. 9,70 zł Cena ziemniaków: ok. 5,60 zł za 1 kg Koszty życia 104% wyższe niż w Polsce
Polska	Według danych Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) w Polsce koszty utrzymania są wysokie w stosunku do przeciętnych zarobków. Dużą część pensji pochłaniają opłaty za mieszkanie oraz wyżywienie. Kupno bądź wynajem mieszkania to wysoki koszt. Ci, których na to nie stać, mogą liczyć na tzw. mieszkania komunalne, ich liczba jest jednak niewystarczająca w stosunku do potrzeb, przez co czas oczekiwania na taki lokal to nawet kilka lat. Polski system edukacji podstawowej jest powszechny i darmowy dla wszystkich osób przebywających na terenie kraju. Edukacja w Polsce jest oceniana bardzo dobrze i daje szansę na rozwój i znalezienie pracy. Rynek pracy jest rynkiem rozwojowym, a bezrobocie spada, co oznacza, że w Polsce stosunkowo łatwo o zatrudnienie. Pensja przeciętnego pracownika lub pracownicy nie jest jednak wysoka i oscyluje wokół 2500 zł. Pomoc socjalna państwa składa się z licznych zasiłków i świadczeń pieniężnych, pomocy materialnej, jak również szkoleń i stypendiów. Pomoc ta przysługuje osobom w trudnej sytuacji życiowej, co określa się najczęściej poprzez progi finansowe. Polska ustawowo wspiera również uchodźców i uchodźczynie mieszkających poza ośrodkami dla uchodźców poprzez wypłacanie im świadczenia w wysokości 650 zł miesięcznie na osobę w rodzinie, wsparcie w nauce języka polskiego, ubezpieczenie zdrowotne i możliwość edukacji dzieci. W Polsce opieką medyczną są objęte wszystkie osoby posiadające ubezpieczenie zdrowotne (zatrudnione, na emeryturze i rencie, bezrobotne, uchodźcy i uchodźczynie) oraz ich rodziny. Polski system zdrowotny jest niedofinansowany, co skutkuje bardzo długim czasem oczekiwania na wizyty lekarskie czy zabiegi. Ktoś, kogo na to stać, korzysta z prywatnej służby zdrowia. Polska według rankingu Transparency International jest krajem o średnim poziomie korupcji wśród urzędników i urzędniczek (26 miejsce na 176 państw). Jest to też kraj oceniany przez światowe organizacje jako bezpieczny (zajmuje 33 miejsce na 163 kraje pod względem bezpieczeństwa według wskaźnika GPI – Global Peace Index 2017). Cena chleba: ok. 2,50 zł Cena ziemniaków: ok. 1,50 zł za 1 kg

Malawi	Malawi to jeden z najbiedniejszych krajów świata. Jest to też kraj o jednym z najwyższych wskaźników zakażeń wirusem HIV. Opieka medyczna jest na bardzo niskim poziomie i pozostaje trudno dostępna, przez co większość zarażonych nawet nie wie, że choruje, i zaraża kolejne osoby, w tym własne dzieci. Śmiertelność dzieci i młodzieży jest bardzo duża. Rząd Malawi przy wsparciu organizacji humanitarnych zaczął rozwijać system darmowej diagnostyki AIDS oraz kampanii edukacyjnych, by poprawić tę sytuację. Poziom wykształcenia mieszkańców i mieszkanki kraju jest bardzo niski. Panuje powszechny analfabetyzm, przez co kraj nie może się rozwijać. Szkoły są prowadzone głównie przez organizacje pomocowe. Przeciętnie mieszkaniec lub mieszkanka Malawi zarabia 200 dolarów na rok, co daje ok. 70 zł miesięcznie. Ograniczone możliwości podjęcia pracy, niskie zarobki i niemalże nieistniejący przemysł sprawiają, że mieszkańcy i mieszkanki Malawi są w bardzo trudnej sytuacji życiowej. Ponad 6,5 miliona ludzi potrzebuje pomocy żywnościowej. Malawijczycy i Malawijki w większości mieszkają w skromnych warunkach. Instytucje państwowe są niewydolne, a także znacznie skorumpowane (120 miejsce na 176 pod względem korupcji w 2017 roku), przez co w praktyce ubodzy mogą liczyć jedynie na wsparcie organizacji pomocowych. Mimo wysokiego poziomu ubóstwa Malawi jest stosunkowo bezpiecznym państwem (pod względem bezpieczeństwa zajmuje jedno z najwyższych miejsc wśród krajów afrykańskich w rankingu Global Peace Index 2017: 48 miejsce na 163 kraje). Cena mączki kukurydzianej (podstawowy produkt spożywczy): ok. 1,2 zł za 1 kg Cena ryżu: ok. 3,5 zł za 1 kg Koszty życia 7% wyższe niż w Polsce
USA	Typowe gospodarstwo domowe klasyfikowane jako znajdujące się na granicy ubóstwa jest wyposażone w klimatyzację, przynajmniej jeden telewizor z podłączeniem do anteny kablowej lub satelitarnej, odtwarzacz DVD, kuchenkę mikrofalową, w co drugim domu jest również komputer. 92% ludzi ubogich ma wystarczającą ilość jedzenia. Ze strony państwa uboga rodzina może liczyć na: stypendia szkolne dla dzieci, dofinansowanie posiłków w szkole, mieszkanie komunalne, dopłaty do domowych rachunków, wsparcie medyczne na podstawowym poziomie. Opieka medyczna w USA jest rozwinięta, opiera się jednak na systemie prywatnych ubezpieczeń zdrowotnych, na które nie wszyscy mogą sobie pozwolić. Tym osobom pomaga państwo, publiczny pakiet ubezpieczenia obejmuje jednak tylko podstawowe procedury medyczne. System edukacyjny w USA jest różnorodny, składa się ze szkół prywatnych oraz publicznych, których poziom jest różnie oceniany. Amerykanie i Amerykanki uważają, że dobrą edukację można zdobyć, jedynie za nią płacąc, dlatego wiele osób z biedniejszych obszarów rezygnuje z nauki po szkole podstawowej. Szkoły prywatne, a zwłaszcza uniwersytety mają rozbudowane systemy stypendialne pomagające ubogim zdolnym uczniom i uczennicom kontynuować naukę. Zarobki oraz poziom bezrobocia w USA różnią się w zależności od regionu, przeciętna miesięczna pensja amerykańskiego pracownika lub pracowniczki to w przeliczeniu na złotówki ok. 10 000 zł. Ameryka jest jednak jednym z najbardziej zróżnicowanych ekonomicznie krajów, gdzie mamy do czynienia z wielkimi majątkami, ale też ogromną liczbą ubogich (ok. 13 milionów osób) i bezdomnych (1,5 miliona osób). To silne zróżnicowanie społeczne wpływa również na poziom bezpieczeństwa w USA oceniany przez międzynarodowe organizacje jako średni (114 miejsce na 163 w rankingu Global Peace Index 2017). W rejonach zamieszkałych przez osoby majątne poziom bezpieczeństwa jest bardzo wysoki, poza bogatymi dzielnicami jednak, a zwłaszcza w dzielnicach nazywanych gettami ryzyko napadu, pobicia lub zabójstwa jest bardzo wysokie. Stany Zjednoczone są za to oceniane jako kraj o stosunkowo niskim poziomie korupcji; system sprawiedliwości jest tam dobrze postrzegany. Cena chleba: ok. 9 zł Cena ziemniaków: ok. 6 zł za 1 kg Koszty życia 91% wyższe niż w Polsce

Rosja	W Rosji funkcjonuje darmowa publiczna służba zdrowia, jest ona jednak niskiej jakości, a dostęp do niej jest utrudniony przez długi czas oczekiwania. Funkcjonuje również prywatna służba zdrowia bardzo dobrej jakości, opłaty są wszakże tak wysokie, że przeciętnego Rosjanina lub Rosjanki na nią nie stać. Edukacja w Rosji jest powszechna, obowiązkowa i bezpłatna dla wszystkich dzieci od 6 do 15 roku życia, w małych miejscowościach i wsiach prezentuje jednak niski poziom. Rynek pracy w Rosji się rozwija. Jest tam stosunkowo niskie bezrobocie, przeciętne zarobki nie należą jednakże do najwyższych: w przeliczeniu na złotówki ok. 1800 zł miesięcznie, przy czym koszty życia stale rosną, zwłaszcza ceny podstawowych produktów spożywczych. Moskwa jest jednym z najdroższych miast świata, wynajęcie tam kawalerki to koszt ok. 3500 zł. Poza dużymi miastami życie jest zdecydowanie tańsze, trudniej tam jednak o dobrze płatną pracę. Rosja jest krajem o ogromnym zróżnicowaniu płac. Mamy tu tysiące milionerów i milionerek, ale aż 75% ludzi osiąga zarobki poniżej średniej pensji. Państwo prowadzi politykę wsparcia dla rodzin w postaci zasiłków na dzieci (przeciętnie jest to ok. 280 zł miesięcznie). Szczególnym wsparciem otacza się rodziny posiadające więcej niż 3 dzieci. Mogą one liczyć nie tylko na wsparcie finansowe, ale też na zniżki i liczne przywileje takie jak darmowy transport publiczny, stypendia czy dofinansowanie posiłków dla dzieci w szkole, raz w miesiącu mają też prawo do bezpłatnego wejścia do parków rozrywki lub muzeum. W najgorszej sytuacji finansowej w Rosji są emeryci, emerytki i renciści, rencistki. Przeciętnie mają oni na utrzymanie ok. 600 zł miesięcznie, co sprawia, że duża część z nich żyje w skrajnej nędzy. Poważnym problemem społecznym w Rosji jest bezdomność w dużych miastach, zwłaszcza bezdomność dzieci, których według Federalnej Agencji ds. Młodzieży jest ponad 5 milionów. Rosja jest też jednym z najbardziej skorumpowanych krajów w Europie (131 miejsce na 176 według wskaźnika korupcji w 2017 roku), co powoduje, że obywatele i obywatelki mają niskie poczucie bezpieczeństwa i sprawiedliwości, a załatwienie większości spraw urzędowych wymaga znajomości lub finansowej gratyfikacji dla urzędnika lub urzędniczki. Niskie poczucie bezpieczeństwa deklarowane przez obywateli i obywatelki Rosji potwierdza ranking Global Peace Index 2017, gdzie Rosja zajmuje 151 miejsce na 163 kraje. Cena chleba: ok. 2 zł Cena ziemniaków: ok. 2 zł za 1 kg Koszty życia 6% niższe niż w Polsce
Wenezuela	Osoby ubogie w Wenezueli praktycznie nie mają dostępu do opieki medycznej, ponieważ państwowa jest w bardzo złym stanie, na przykład w szpitalach brakuje leków oraz personelu medycznego. Zdobywanie jedzenia jest utrudnione, ponieważ sklepowe półki są puste w wyniku kryzysu gospodarczo-politycznego, a zakup jedzenia od osób prywatnych jest bardzo kosztowny. Kryzys żywnościowy jest tak głęboki, że w 2016 roku rząd Wenezueli zwrócił się z prośbą do ONZ o uruchomienie pomocy żywnościowej. W kraju zdarzają się przerwy w dostawie prądu, a w biednych dzielnicach praktycznie nie ma go wcale, paraliżuje to nawet pracę szpitali. Podobna sytuacja dotyczy dostaw wody. Jest to kraj z najwyższym wskaźnikiem przestępczości (w tym zabójstw) na świecie, a także oceniany jako jeden z najbardziej skorumpowanych (miejsce 166 na 176 w 2017 roku według Transparency International). Od 2016 roku Wenezuela walczy z hiperinflacją (w 2018 roku było to 16 942%), która sprawia, że pieniądze tracą na wartości w szybkim tempie: suma, która jednego dnia pozwala na zakup nowoczesnego telefonu komórkowego, po kilkudziesięciu dniach może nie starczyć na zakup kilograma ziemniaków. W Wenezueli funkcjonuje darmowa edukacja podstawowa, jej poziom jest jednak stosunkowo niski, a nauczane treści nie są wolne od propagandy politycznej. Cena chleba: ok. 5 zł (z powodu hiperinflacji jego cena sięgała nawet 17 zł) Cena ziemniaków: ok. 3 zł za 1 kg Koszty życia 44% niższe niż w Polsce

Chiny	Chiny są jednym z najszybciej rozwijających i bogacących się krajów. Jest to państwo wielkich nierówności ekonomicznych: mamy tam wiele milionerów i milionerek, ale też miliony osób żyjących w skrajnym ubóstwie. Średnia pensja w Chinach to ok. 3000 zł, kształtują ją jednak głównie zarobki w miastach. 387 mln osób pracujących na wsiach zarabia mniej niż 2000 dolarów rocznie, czyli w przeliczeniu ok. 600 zł miesięcznie. Co ciekawe, mimo iż mieszkańcy i mieszkanki wsi zarabiają dużo mniej niż zamieszkujący miasta, to płacą oni wyższe podatki. Przeciętny Chińczyk i przeciętna Chinka wydaje na życie 7 dolarów dziennie, dla porównania przeciętny Amerykanin i Amerykanka wydaje dziennie 97 dolarów. Według Banku Światowego ponad 200 mln Chińczyków i Chinek żyje za mniej niż 1,25 dolara na dobę. Warto jednak zaznaczyć, że od 1981 roku liczba osób żyjących w ubóstwie zmniejszyła się w Chinach o 600 mln. Chiński rząd prowadzi politykę wsparcia społecznego głównie wobec sierot, osób starszych i niepełnosprawnych. Wspiera także ubogie rodziny, które mogą starać się o zasiłki, ale dotyczy to jedynie osób mieszkających w miastach. Do mieszkańców i mieszanek wsi pomoc społeczna praktycznie nie dociera. W Chinach system publicznej opieki medycznej dopiero się tworzy. Póki co opieka medyczna nie jest powszechna, a ceny za usługi medyczne są tak wysokie, że poważna choroba jednego krewnego czy krewniej może doprowadzić rodzinę do bankructwa. Podstawowa edukacja w Chinach jest państwowa i bezpłatna. Istnieje szkolnictwo prywatne, któremu przypisuje się wyższą jakość, jego koszty są jednak poza zasięgiem przeciętnego Chińczyka i Chinki. Chiny są oceniane jako kraj o średnim poziomie korupcji wśród urzędników państwowych (79 miejsce na 176 w 2017 roku według wskaźnika korupcji Transparency International) oraz kraj o średnim poziomie bezpieczeństwa (116 miejsce na 163 w rankingu Global Peace Index 2017). Cena ryżu (podstawowy produkt spożywczy): ok. 1,8 zł za 1 kg Cena makaronu (podstawowy produkt spożywczy): ok. 2,2 zł za 1 kg Koszty życia 9% wyższe niż w Polsce
Angola	Angola to kraj ogromnych skrajności. W stolicy, Luandzie, koszty życia są jednymi z najwyższych na świecie (na przykład wynajęcie mieszkania kosztuje ok. 8000 zł, hamburger ok. 80 zł, a para dżinsów ok. 1000 zł), jednak to wyjątek. Pozostała część kraju cierpi niedostatek, niemal 40% ludności żyje za 2 dolary dziennie, co piąte dziecko umiera przed osiągnięciem 5 roku życia, a bezrobocie sięga ok. 50%. Średnie zarobki to ok. 240 zł miesięcznie, najniższa dopuszczalna prawem pensja wynosi ok. 60 zł, ale „na czarno” ludzie pracują za mniejsze stawki. Rząd udziela niewielkiej pomocy ubogim, w państwie nie ma systemu emerytalnego ani wsparcia dla osób z niepełnosprawnością. Angola została niemal kompletnie zrujnowana trwającą 27 lat wojną domową. Boryka się z takimi problemami jak brak prądu, wody i dostępu do kanalizacji, zniszczone drogi, zakłady przemysłowe i rolnictwo. Brakuje sprawnego systemu utylizacji odpadów, przez co kraj tonie w śmieciach, a to z kolei stanowi zagrożenie epidemiologiczne. Wojna domowa pozostawiła po sobie nie tylko ruiny, ale i zagrożenia w postaci min (ok. 10 mln w całym kraju) oraz dużej ilości broni, która jest teraz wykorzystywana przez organizacje przestępcze. Według rankingu bezpieczeństwa (Global Peace Index 2017) Angola zajmuje 100 miejsce na 163 państw. Jest to też jeden z najbardziej skorumpowanych krajów świata (164 miejsce na 176 w 2017 roku według Transparency International). Rząd Angoli współpracuje z UNICEF-em i wieloma organizacjami pozarządowymi, by zapewnić powszechny, darmowy dostęp do edukacji podstawowej (mniej niż 60% dzieci uczęszcza do szkoły podstawowej, dziewczynki rzadziej). Misję tę utrudniają brak wody i kanalizacji, infrastruktury oraz nauczycieli i nauczycielek, przez co na przykład obecne klasy są przepełnione. Publiczna służba zdrowia jest słabo rozwinięta, w wielu rejonach kraju w ogóle nie ma dostępu do opieki medycznej, chyba że pomocy medycznej udzielają organizacje pozarządowe. Prywatna służba zdrowia jest bardzo droga i za leczenie trzeba płacić z góry. Ludność boryka się z wieloma chorobami, na przykład wirusem HIV, malarią, żółtaczką czy cholerą. Cena ryżu: ok. 12 zł za 1 kg Cena fundżu (najpopularniejsze danie, poza stolicą): ok. 2 zł Koszty życia 102% wyższe niż w Polsce

Indie	Indie to kraj o ogromnym zróżnicowaniu społecznym. Mieszka tam duża liczba milionerów i milionerek, ale też ogromne rzesze ubogich (ok. 30% populacji Indii to osoby żyjące poniżej progu ubóstwa), choć poziom bezrobocia jest niski (ok. 5%). Oznacza to, że duża część pracujących pomimo wykonywania pracy zarobkowej żyje w nędzy. Wiele rejonów Indii to obszary słabo rozwinięte, np. 300 mln ludzi nie ma dostępu do elektryczności. Mieszkańcy i mieszkanki Indii borykają się też z dużym zanieczyszczeniem środowiska, zwłaszcza powietrza i wód (wiele osób nie ma dostępu do czystej wody pitnej), co ma wpływ na ich stan zdrowia, zwłaszcza w przypadku kobiet i dzieci, których śmiertelność i poziom niedożywienia są wyższe niż wśród mężczyzn. Jakość i dostępność opieki medycznej jest różna w różnych regionach. Służba zdrowia w dużych miastach jest na dobrym, a czasami bardzo dobrym poziomie, na prowincji jednak dostęp do usług medycznych oraz aptek jest utrudniony. Często zdarza się, że jeden lekarz lub lekarka obejmuje opieką kilkanaście wsi. Większa część placówek medycznych to ośrodki prywatne, w których opłaty są wysokie. Oferta darmowej służby zdrowia jest niewystarczająca. Istotnym problemem są epidemie chorób zakaźnych, których przyczyną jest także niski poziom edukacji w niektórych regionach. Edukacja w dużych miastach jest na bardzo dobrym, światowym poziomie, dotyczy to jednak głównie szkół prywatnych. Na prowincji panuje analfabetyzm, szczególnie wśród kobiet i osób z niższych kast. Wedle konstytucji Indii edukacja jest darmowa i obowiązkowa między 6 a 14 rokiem życia, w rzeczywistości jednak wiele dzieci, zwłaszcza na wsiach, nie chodzi do szkoły, ponieważ zajmują się pracą zarobkową lub domem. Pensje pracowników w Indiach są stosunkowo niskie. Średnio zarabiają oni ok. 950 zł miesięcznie, są jednak branże, w których płace są zdecydowanie niższe, na przykład zatrudnieni w rolnictwie w prowincji Assam miesięcznie zarabiają nieco ponad 200 zł. Rząd Indii w teorii wspiera osoby ubogie poprzez stypendia, dofinansowanie do żywności, paliwa, środków ochrony roślin dla rolników i rolniczek czy emerytur, w praktyce jednak pomoc ta dociera do stosunkowo niewielkiej liczby osób. Przykładowo państwową emeryturę otrzymują jedynie ci, którzy pracowali w instytucjach państwowych, pozostali są zdani na pomoc rodziny bądź ubezpieczenia prywatne, które opłacali sobie sami, gdy pracowali, są one jednak drogie. Według rankingu bezpieczeństwa (Global Peace Index 2017) Indie nie należą do państw bezpiecznych – zajmują dopiero 137 miejsce na 163 państw. Jest to też kraj, w którym mamy do czynienia ze sporą korupcją (79 miejsce na 176 w roku 2017 według Transparency International). Cena ryżu: ok. 2 zł za 1 kg Cena soczewicy (podstawowy produkt spożywczy): ok. 3 zł za 1 kg Koszty życia 13% niższe niż w Polsce
-------	--

Koszty życia opracowane na podstawie danych ze stron: *Compare cost of living between countries*, <https://www.expatis.com/cost-of-living/country/comparison>; *Cost of Living Comparison*, <https://www.numbeo.com/cost-of-living/comparison.jsp>.

Ceny produktów spożywczych na podstawie: *Prices in tourist cities and countries around the world*, <http://www.globalprice.info>.

Opis bezpieczeństwa kraju przygotowany na podstawie: *Global Peace Index 2017*, <http://visionofhumanity.org/indexes/global-peace-index>.

Dane dotyczące korupcji opracowane na podstawie indeksu CPI – *Corruption Perception Index 2017*, https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017.

Dane gospodarcze opracowane na podstawie: Ministerstwo Spraw Zagranicznych, <http://www.msz.gov.pl/pl>; Bank Światowy, <https://data.worldbank.org/country>.

Średnie zarobki podane na podstawie: *Trading Economics*, <https://tradingeconomics.com>.

Załącznik nr 4 – Materiał pomocniczy: Informacje o rodzajach ubóstwa

Ubóstwo względne (relatywne) – zwolennicy i zwolenniczki względnego ujęcia ubóstwa starają się ustalić jego granice przez porównanie sytuacji osób dotkniętych ubóstwem do standardu życia w danym społeczeństwie. Jeśli dochody danej rodziny lub osoby są znacząco niskie, a ich jakość życia odbiega od średnich standardów w danym kraju (znajdują się w gorszym położeniu), wówczas ich sytuacja jest określana jako ubóstwo. Granica ubóstwa jest inna w każdym kraju. Różnicowanie między krajami i regionami pod względem poziomu rozwoju bywa tak wielkie, że brak tego, co w kraju wysokorozwiniętym gospodarczo uchodzi za standard (na przykład bieżąca woda, kanalizacja, minimum sanitarne), kwalifikuje osoby pozbawione tych dóbr do grupy osób ubogich. W krajach globalnego Południa takie udogodnienia często nie są powszechne, dlatego też nie należy stosować tych samych wskaźników dla realnego określenia poziomu niedostatku w konkretnym kraju. Zwolennicy podejścia względnego do oceny ubóstwa przekonują, że ubóstwo „w żadnym obiektywnym sensie nie ma znaczenia absolutnego, które mogłoby mieć zastosowanie dla wszystkich społeczeństw w każdym czasie. Ubóstwo jest pojęciem względnym” (B. Abel-Smith, P. Townsend, *The Poor and the Poorest*, London 1966). Nawet miary ubóstwa absolutnego mają charakter względny, ponieważ większość ludzkich potrzeb, w tym żywieniowe i zdrowotne, jest określana przez pryzmat kultury danego społeczeństwa, jego norm, zwyczajów, a także warunków klimatycznych panujących na danym obszarze.

Ubóstwo bezwzględne (absolutne) – jest to stan rozumiany jako brak elementarnych warunków pozwalających, by jednostka mogła przetrwać fizycznie i zachować zdrowie, czyli sytuacja, w której ludzie są pozbawieni podstawowych środków takich jak wystarczająca ilość pożywienia, schronienie czy odzież (ujmowane w stopniu podstawowym, czyli jako środek pozwalający przeżyć, bez wskazania na ich jakość).

O ile ubóstwo względne może być wywołane skutkami losowymi, czasami ekonomicznymi danego państwa czy regionu lub indywidualną sytuacją osoby ubogiej, o tyle ubóstwo absolutne najczęściej jest wywołane przyczynami politycznymi i ekonomicznymi, często mającymi swój początek już na poziomie polityki i stosunków międzynarodowych.

Ubóstwo indywidualne/ubóstwo człowieka – „Ubóstwo to głód. Ubóstwo to brak schronienia. Ubóstwo to choroba, której nie możesz leczyć, bo nie stać cię na lekarza. Ubóstwo to nieumiejętność czytania i pisania. Ubóstwo to brak pracy, strach przed przyszłością i życie z dnia na dzień. Ubóstwo to bezsilność i brak wolności”. Sytuacja ta dotyczy konkretnej osoby i może mieć wiele różnych powodów (uzależnienia, niemożność lub niechęć do podjęcia pracy, brak wykształcenia, choroby, niepełnosprawność, wypadki losowe, dziedziczenie postawy bierności itp.).

Źródło: K. Czaplicka, *Globalne ubóstwo. Perspektywa społeczno-ekonomiczna*, „Dialogi o Rozwoju” 2007, nr 1, worldbank.org.

Ubóstwo państwa – o ubóstwie danego państwa możemy mówić wówczas, gdy nie posiada ono środków lub są one niewystarczające, by zaspokoić podstawowe potrzeby swoich obywateli i obywaterek, takie jak na przykład dostęp do opieki zdrowotnej, edukacji, wody, infrastruktury sanitarnej itp.*

* Jeśli nie zaznaczono inaczej, teksty zostały opracowane na podstawie pracy doktorskiej: K. Kowalewska, „Problem ubóstwa a rozwój kompetencji moralno-partycypacyjnych jednostki”, Poznań 2015.